

СУТНІСНЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

На сьогоднішній день усі суб'єкти господарювання функціонують в умовах ринкової економіки, які характеризується складністю, мінливістю та динамізмом. За таких умов вирішального значення набуває можливість забезпечення економічної безпеки на усіх рівнях господарювання, починаючи від рівня підприємства і закінчуючи безпекою держави. Економічний потенціал господарюючих суб'єктів наразі залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Бажання підприємств протистояти дестабілізуючим внутрішнім та зовнішнім впливам є каталізатором пошуку шляхів виживання, адаптації та розвитку. Саме тому, необхідність дослідження питань забезпечення економічної безпеки в сучасних умовах є актуальною.

Дослідженням теоретичних та практичних засад економічної безпеки підприємства, а також вивченням широкого кола питань, пов'язаних із даною проблематикою займаються вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як: С.Ільяшенко, Р.Дацків, В.Забродський, Ю.Лисенко, С.Міщенко, В.Гамбовцев та ін. Проте аналіз літературних джерел свідчить про відсутність єдності поглядів вчених на сутнісне наповнення поняття економічної безпеки, що обумовлює необхідність глибшого вивчення даної теми.

Метою роботи є дослідження розвитку вчень у площині економічної безпеки та групування наукових підходів до визначення даного поняття.

Особлива увага економічній безпеці почала приділятися лише в другій половині ХХ-го ст. Це зумовлено передусім зростаючою кількістю економічних воєн та економіко-політичною трансформацією суспільства. Глобалізація та інтеграція економічних процесів може зумовити виникнення економічних загроз для кожної країни світу, перетворюючи тим самим економічну безпеку на невід'ємний атрибут економіки будь-якої держави.

За неофіційними даними, вперше термін «економічна безпека» використав Ф.Рузвельт майже вісімдесят років тому. Проте у 1904 р. також Рузвельтом, але Теодором, у політичному лексиконі було вжито термін «національна безпека». Варто зазначити, що дослідження у площині забезпечення економічної безпеки почалося ще за довго до даних подій. Так, Платон пов'язував економічну безпеку із відсутністю надлишкових ресурсів в державі, адже їх надлишок спонукав до збільшення споживання, що спричиняло конфлікти та війни.

Вагомий внесок у розуміння поняття та виникнення самого термін «економічна безпека» зроблено у 1984 р. такими американськими та британськими науковцями, як Д.Олвей, Дж.Голден та Р.Келлі у книзі «Економіка державної безпеки». Також значним можна вважати внесок у становлення поняття «економічної безпеки» працю 1991 р. «Політична економія оборони» А.І. Росса.

Офіційно ж економічного змісту поняття «економічна безпека» набуло у на 40-ій та 42-ій сесіях Генеральної Асамблеї ООН, відповідно у 1985 та 1987 рр., на яких було прийнято резолюцію «Міжнародної економічної безпеки» та пізніше визначено її чітку концепцію. Дана резолюція визначала необхідність співробітництва країн у сфері забезпечення міжнародної економічної безпеки з метою забезпечення їх соціально-економічного розвитку.

В Україні питання економічної безпеки країни вперше було закріплено у 1998 р. Концепцією економічної безпеки України. Економічна безпека визначена даною концепцією як основна складова національної безпеки; вона відображає зв'язок між «економічною могутністю країни, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою». Сутність економічної безпеки України полягає у «спроможності економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства і його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни зі всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій». Також економічну безпеку країни розглядають як захист національної економічної безпеки від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Тут простежується комплексний підхід до розуміння змісту економічної безпеки, який поєднує багатоваріантність координат, у яких розглядається дане поняття.

Дослідження наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів дали можливість виділити такі підходи до визначення «економічної безпеки».

Перша група розглядає економічну безпеку як стан системи який дає можливість ефективно використовувати наявний потенціал, протистояти внутрішнім та зовнішнім руйнівним впливам, та забезпечує стабільний розвиток. Даній позиції притримуються С.Ільяшенко, Р.Дацків, Ю.Лисенко, С.Міщенко, Р.Руденський, С.Ликшин та ін. Так, наприклад, Р.Дацків, під економічною безпекою розуміє «такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища».

Друга група на чолі із В. Тамбовцевим, В.Забродським та М.Капустіним аналізують дане поняття з точки зору характеристики або властивостей системи. Так, В.Тамбовцев під економічною безпекою тієї чи іншої системи розуміє «...сукупність властивостей стану її виробничої (у широкому сенсі) підсистеми, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи». В.Забродський та М.Капустін визначають економічну безпеку як «... “кількісну та якісну” характеристику властивостей системи, яка відображає спроможність до “самостійного виживання” та розвитку в умовах виникнення внутрішньої та зовнішньої економічної безпеки».

Ще одна група вчених вивчає економічну безпеку з точки зору макроаспектів. Так, О.Бельков під економічною безпекою розуміє «якісно визначений стан економіки країни, який з точки зору суспільства бажано зберегти або розвивати у прогресуючих масштабах». Колектив науковців Е.Бухвальд, Н.Гловацкая та С.Лазаренко визначають економічну безпеку «як рівень розвитку економіки, який дає можливість забезпечити економічну, соціально-політичну та воєнну стабільність в умовах впливу негативних чинників».

Також можна окремо виділити ще одну групу вчених, які розглядають економічну безпеку з точки зору системи захисту або системи протистояння загрозам. С.Набойченко визначає безпеку як «спроможність економічної системи функціонувати та розвиватися в умовах дії загроз, своєчасно ліквідувати, послаблюючи чи компенсуючи їх, не припускаючи їх накопичення, долати несприятливі зовнішні впливи, що виникають, забезпечуючи стійкість положення системи та її суб'єктів».

Більш комплексно та широко характеризує дане поняття російський вчений С.Ю. Глазьев: «економічна безпека – це стан економіки та виробничих сил суспільства, який характеризується можливостями самостійного забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку країни, підтримкою необхідного рівня її національної безпеки, а також належним рівнем національної безпеки держави, конкурентоспроможністю національної економіки за умов глобальної конкуренції».

Таким чином, економічна безпека, в першу чергу, більшістю науковців розглядається з точки зору національної безпеки, що впливає на усі сфери суспільного життя, з чітким виділенням її рівнів (людина – підприємство – регіон – держава – світове господарство).

Наведений перелік підходів до економічної безпеки дає можливість впевнитись, що на сьогоднішній день існує велика кількість визначень даного поняття у науковій літературі. Проте не дивлячись на їх множини, всі вони базуються на таких поняттях:

- можливість економічної системи розвиватися (забезпечувати розширене відтворення) ефективно використовуючи наявний потенціал;
- можливість протистояння внутрішнім та зовнішнім руйнівним впливам національного та міжнародного значення;
- можливість забезпечити стабільний розвиток не дивлячись на постійний вплив позитивних та негативних чинників і бар'єрів господарського розвитку;
- узгодження потреб функціонування та розвитку системи з наявними та потенційними її можливостями;
- порушення економічної рівноваги держави відображається негативним чином на національній безпеці країни в цілому;
- протистояння впливу факторів зовнішнього середовища послаблює економічний розвиток та стабільність соціально-економічного розвитку країни тощо.

Підсумовуючи проведене дослідження зазначимо, що економічна безпека є поняттям двояким. З одного боку, це певний стан системи, який забезпечує їй розвиток та відтворення, а з іншого – захищає внутрішню стабільність усіх можливих загроз.